

Lived Experiences of Adolescent Girls with Marijuana Smoking Addiction Regarding Factors Contributing to Use and Challenges of Cessation: A Qualitative Study

1. Afsoon Karami: Department of Counseling, Ya.C., Islamic Azad University, Yazd, Iran
2. Mohammad Hossein Fallah*: Department of Psychology and Counseling, Ya.C., Islamic Azad University, Yazd, Iran
3. Marieh Dehghan Manshadi: Department of Psychology and Counseling, Ya.C., Islamic Azad University, Yazd, Iran
4. Ali Nazari: Department of Psychology and Counseling, Ya.C., Islamic Azad University, Yazd, Iran

*Corresponding Author's Email: fallahyazd@iau.ac.ir

Received: 2025-10-28

Revised: 2026-01-24

Accepted: 2026-02-01

Published: 2026-02-20

Abstract

Introduction and Aim: Marijuana smoking among adolescent girls is a multifactorial phenomenon shaped by emotional and cognitive vulnerabilities, family relationships, social pressures, and spiritual resources, while cessation may involve substantial psychological and interpersonal challenges. This study aimed to analyze the lived experiences of adolescent girls with a history of marijuana smoking addiction regarding factors contributing to initiation, maintenance and relapse, challenges of cessation, and protective capacities relevant to the development of preventive interventions.

Methodology: This applied qualitative study employed thematic analysis. Participants were adolescent girls aged 14–18 years living in Isfahan, Iran, with a history of marijuana smoking, who were recruited through purposive sampling until data saturation was achieved. Data were collected through in-depth semi-structured interviews. All interviews were audio-recorded with permission, transcribed verbatim, and analyzed concurrently with data collection according to Braun and Clarke's six-phase thematic analysis procedure, including familiarization with the data, generation of initial codes, searching for themes, reviewing themes, defining and naming themes, and producing the final report.

Findings: The analysis yielded 46 basic concepts organized into five main themes: individual and emotional vulnerabilities underlying marijuana use; family and social factors contributing to use; the psychological process of initiation, maintenance, and relapse; psychological protective capacities; and spiritual and Islamic protective capacities. Difficulties in emotion regulation, anxiety, loneliness, low self-control, family conflict, insufficient emotional support, peer pressure, and misconceptions about marijuana facilitated initiation and continued use. Marijuana was commonly experienced as a maladaptive coping strategy for temporarily reducing negative emotions, with repeated use contributing to psychological dependence and vulnerability to relapse. In contrast, self-awareness, emotion regulation, assertiveness, problem-solving, resilience, self-efficacy, family and professional support, spirituality, trust in God, hope, self-worth, and responsibility emerged as key protective resources.

Conclusion: Adolescent girls' marijuana use and its persistence arise from the complex interaction of emotional, cognitive, familial, social, and spiritual factors rather than from insufficient drug-related knowledge alone. Culturally grounded, multidimensional interventions integrating emotion-regulation and life-skills training with family and social support and spiritual-Islamic resources may strengthen prevention, reduce relapse risk, and facilitate successful cessation.

Keywords: Lived experiences, adolescent girls, marijuana, addiction, cessation, thematic analysis, spirituality

Copyright: © 2025 by the authors. Published under the terms and conditions of Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

How to Cite: Karami, A., Fallah, M. H., Dehghan Manshadi, M., & Nazari, A. (2025). Lived Experiences of Adolescent Girls with Marijuana Smoking Addiction Regarding Factors Contributing to Use and Challenges of Cessation: A Qualitative Study. *Psychology of Motivation, Behavior, and Health*, 3(4), 1-20.

Extended Abstract

Introduction and Aim

Adolescence is a critical developmental period characterized by substantial biological, cognitive, emotional, and social changes. During this stage, identity formation, increasing autonomy, heightened sensitivity to peer evaluation, emotional fluctuations, and experimentation with new experiences may increase vulnerability to risk-taking behaviors, including substance use. Marijuana use among adolescents is particularly important because initiation during this developmental period may become embedded in broader patterns of emotional coping, interpersonal relationships, and behavioral regulation. Evidence indicates that adolescent substance use cannot be explained by a single causal factor; rather, it emerges through the interaction of individual vulnerabilities, family relationships, peer influences, school and social environments, and protective psychological resources (Nawi et al., 2021). Accordingly, understanding marijuana use among adolescent girls requires attention not only to the pharmacological properties of the substance but also to the psychological and social meanings attached to its initiation, continuation, cessation, and relapse.

Adolescents may underestimate the potential harms associated with cannabis, particularly when its use is normalized within peer networks or social media environments. Research on adolescents' cannabis knowledge and risk perception has demonstrated that misconceptions about cannabis and reduced perceptions of harm may contribute to more permissive attitudes toward its use (Harrison et al., 2024). This issue is especially concerning because adolescence is a period of continuing brain development. Neuroimaging research has associated adolescent cannabis use with structural and functional differences in neural systems involved in executive control, memory, reward processing, and emotional functioning (Lichenstein et al., 2022). Reviews have further emphasized that adverse mental health and addiction-related outcomes may vary according to developmental stage and patterns of exposure (Kaur et al., 2022), while more recent evidence highlights the potential consequences of cannabis use for the developing adolescent brain and associated psychological functioning (Ricci et al., 2026).

Among the psychological mechanisms associated with substance use, emotion regulation appears particularly important. Adolescents are still developing their capacity to recognize, tolerate,

express, and modify intense emotional states (van Lissa, 2022). Neurodevelopmental evidence similarly indicates that the systems involved in emotion regulation undergo considerable maturation during adolescence and emerging adulthood (Pozzi et al., 2021). When adaptive emotion-regulation capacities are insufficient, substances may be used to escape, suppress, or temporarily alleviate distress. Meta-analytic evidence supports a robust association between emotion-regulation difficulties and substance use (Stellern et al., 2023; Weiss et al., 2022). Specifically, research concerning cannabis use among young people has identified emotional dysregulation as an important correlate of initiation and maintenance, with cannabis sometimes functioning as a maladaptive strategy for managing negative affect (Fleury et al., 2026). Iranian studies have similarly identified difficulties in emotion regulation, ineffective coping, emotional self-control, negative emotions, self-efficacy, and resilience as important variables associated with adolescents' vulnerability to substance use (Atadokht & Motlagh, 2024; Sabzevari et al., 2022; Sanaz et al., 2020; Sedigheh et al., 2020).

Family and social environments represent additional layers of influence. Poor family relationships, inadequate emotional support, conflict, ineffective monitoring, and low family quality of life may increase adolescent vulnerability, whereas supportive relationships and effective communication may function protectively (Khansari et al., 2025). At the same time, peer pressure, association with substance-using friends, the desire for social acceptance, and exposure to permissive representations of substance use in digital environments may normalize marijuana consumption. Research on adolescents' risky behaviors also suggests that problematic engagement with cyberspace may interact with cognitive emotion-regulation processes and contribute to behavioral vulnerability (Jashnani et al., 2023). These findings underscore the need for prevention programs that address interpersonal and environmental factors rather than relying exclusively on education about drug-related harms.

Evidence concerning prevention supports multidimensional, skills-based approaches. School-based interventions that incorporate coping skills, decision-making, social competence, resistance to peer pressure, and resilience have demonstrated preventive potential (Çelik & Ulusoy, 2023; Chae & Kim, 2026; Said et al., 2026). Iranian research has likewise supported the development of school-based educational packages tailored to adolescents' needs (Ahmadi & Narimani, 2024). Emotion-regulation

training has also been shown to reduce addiction readiness among adolescents at elevated risk (Chaleshtari et al., 2021), while broader psychological interventions can improve emotion-regulation capacities among young people (Moltrecht et al., 2021). Mindfulness-based approaches may further contribute by strengthening emotional awareness, distress tolerance, and non-reactive responding (Hammond et al., 2026; Hosseinzadeh, 2026). However, systematic reviews have shown that the effectiveness of preventive interventions varies considerably according to program content, context, intensity, and population characteristics (Patnode et al., 2020; Tinner et al., 2022; Tremblay et al., 2020). Similarly, psychological and online interventions targeting cannabis use have shown promising but heterogeneous effects (Beneria et al., 2022; Bou Nassif et al., 2023). These findings reinforce the importance of culturally responsive and needs-based intervention development (Bo et al., 2023).

Spirituality and religiosity may constitute another protective domain, particularly in culturally and religiously embedded populations. Iranian studies have associated religious orientation and beliefs with greater self-control, resilience, spiritual health, and lower vulnerability to substance use (Heydari et al., 2022; Heydari, 2021; Nasrin et al., 2023). Spiritual well-being has also been linked to emotional and psychological well-being (Eidi & Vafa, 2021), while spiritual vitality may contribute to psychological security and adaptive functioning (Dortaj & Allahkarami, 2025). International evidence similarly indicates that religiosity and spirituality can provide sources of meaning, hope, emotional support, behavioral regulation, and resilience among adolescents and young people (Aggarwal et al., 2023; Mannion et al., 2026; Mohammad & Banse, 2023; Papanikolopoulos & Kaprinis, 2022). Reviews focused on addictive behaviors have also suggested potentially protective associations between spirituality or religiosity and different forms of substance-related or addictive behavior (Buja et al., 2024; Campos & Rodrigues, 2022; Dossi et al., 2022), with recent longitudinal meta-analytic evidence supporting an inverse association between spirituality and harmful alcohol or other drug use (Koh et al., 2026). Despite this growing literature, limited qualitative evidence is available regarding how Iranian adolescent girls with lived experience of marijuana smoking themselves understand the emotional, familial, social, and spiritual processes underlying initiation, continued use, cessation, and relapse. Therefore, this study aimed to analyze the lived experiences of adolescent

girls with a history of marijuana smoking addiction regarding factors contributing to use, psychological processes underlying maintenance and relapse, challenges of cessation, and psychological, familial, social, and spiritual protective capacities relevant to addiction prevention.

Methodology

This applied study employed a qualitative design based on thematic analysis. The study population consisted of adolescent girls aged 14–18 years living in Isfahan, Iran, who had a history of smoking marijuana and were not receiving psychological or pharmacological treatment specifically related to substance use at the time of recruitment. Participants were selected through purposive sampling to ensure that individuals with sufficiently rich and relevant experiences of the phenomenon were included. Sampling and data collection continued until no substantively new concepts emerged from the interviews and thematic saturation was achieved.

Data were collected through in-depth, semi-structured interviews conducted in a private and supportive environment. The interview guide included open-ended questions concerning the participants' first experiences of marijuana use, reasons for initiation, emotional states surrounding use, family relationships, peer influences, social and media factors, processes contributing to continued use, experiences of attempts to quit, relapse triggers, coping strategies, perceived sources of support, and their views regarding the content required for an effective addiction-prevention program. Follow-up probes were used to deepen participants' descriptions and clarify the meaning of their experiences. Interviews lasted approximately 45–75 minutes, were audio-recorded with permission, and were transcribed verbatim.

Data analysis was conducted concurrently with data collection. The analytic process involved repeated familiarization with the interview transcripts, generation of initial codes, comparison and consolidation of conceptually similar codes, development of basic concepts and organizing themes, review and refinement of themes, and identification and definition of overarching themes. Continuous comparison across interviews was used to ensure that the final thematic structure adequately represented both common patterns and meaningful variations in participants' experiences. Ethical principles included voluntary participation, informed written consent from participants and their parents or legal guardians, confidentiality of personal

information, the right to withdraw at any stage, and the use of participant codes rather than names in reporting the findings.

Findings

The thematic analysis generated 46 basic concepts that were ultimately organized into five overarching themes: (1) individual and emotional vulnerabilities underlying the tendency toward marijuana use, (2) family and social factors contributing to marijuana use, (3) the psychological process of initiation, maintenance, and relapse, (4) psychological protective capacities involved in prevention and cessation, and (5) spiritual and Islamic protective capacities in addiction prevention.

The first theme showed that emotional vulnerability was central to participants' experiences. Difficulties identifying, expressing, and regulating emotions; anxiety; loneliness; rumination; low self-esteem; negative self-perceptions; hopelessness; poor self-control; and avoidant coping patterns commonly preceded or accompanied marijuana use. Participants frequently described marijuana not simply as a recreational substance but as a means of temporarily escaping psychological distress. Short-term experiences of calmness or emotional relief reinforced repeated use and reduced motivation to seek healthier coping strategies.

The second theme concerned family and social influences. Family conflict, parental separation, loss of a parent, emotional distance, inadequate support, critical or punitive reactions, and unmet emotional needs were prominent experiences. Some participants perceived family responses after discovery of their substance use as focused primarily on blame, punishment, or family reputation rather than understanding their emotional difficulties. This contributed to mistrust, isolation, and stronger reliance on peers. Peer pressure, friendships with marijuana users, desire for group acceptance, easy access to marijuana, and social media representations portraying marijuana as harmless or calming also facilitated initiation and continued use.

The third theme represented a psychological cycle of consumption. Negative emotional states and stressful experiences commonly preceded marijuana use, while temporary relief served as reinforcement. Repetition gradually created a perceived connection between stress and the need to smoke marijuana. Participants described increasingly believing that they could not tolerate anxiety, loneliness, sadness, or intrusive thoughts without using the substance. During

cessation attempts, renewed negative emotions, craving, contact with substance-using peers, insufficient family support, feelings of failure, and the absence of effective coping skills emerged as important relapse triggers.

The fourth theme involved psychological protective capacities. Self-awareness, emotion-regulation skills, stress management, problem-solving, decision-making, assertiveness, self-expression, distress tolerance, cognitive restructuring, self-efficacy, and resilience were viewed as important resources for prevention and successful cessation. Participants also identified writing about emotions, exercise, relaxation, breathing exercises, talking with trusted individuals, and participating in counseling or group sessions as useful alternatives to substance use. Being listened to without judgment and receiving professional empathy were described as particularly important in strengthening motivation for change.

The fifth theme concerned spiritual and Islamic resources. Participants referred to prayer, religious practices, trust in God, hope in divine mercy, spiritual meaning, human dignity, moral responsibility, and religious identity as potential sources of emotional calm, self-control, resilience, and motivation for recovery. Spirituality was experienced not merely as religious ritual but as a means of restoring hope, constructing meaning, strengthening personal worth, and maintaining commitment to a healthier lifestyle. These five themes provided the conceptual foundation for an integrated prevention framework combining emotion-regulation training, life skills, cognitive restructuring, family and social support, and spiritual-Islamic capacities.

Discussion and Conclusion

The findings demonstrate that marijuana smoking among adolescent girls is embedded within a complex network of emotional, cognitive, interpersonal, familial, social, and spiritual experiences. The participants' accounts suggest that marijuana use frequently served a functional psychological purpose: it provided immediate but temporary relief from distress. This short-term emotional relief appeared to reinforce continued use and gradually transformed marijuana into a habitual coping strategy. Consequently, cessation became difficult not only because of craving or accessibility but also because quitting removed an established method of managing painful emotions without necessarily replacing it with an adaptive alternative.

Family relationships and peer environments were also central to this process. Emotional disconnection from family members, criticism, conflict, and inadequate support increased the participants' sense of isolation, whereas peer groups sometimes provided belonging while simultaneously facilitating substance use. These findings suggest that prevention efforts directed exclusively at adolescents may be insufficient. Effective interventions should also strengthen family communication, reduce punitive reactions, educate parents about emotional support, and help adolescents develop strategies for resisting peer pressure and restructuring risky social networks.

The identification of psychological protective capacities indicates that prevention and cessation programs should move beyond information-based drug education. Adolescents need practical competencies for recognizing emotions, tolerating distress, solving problems, making decisions under pressure, communicating assertively, and maintaining self-efficacy during setbacks. Relapse should also be addressed as a process associated with identifiable emotional and interpersonal triggers rather than simply as treatment failure.

A distinctive finding was the perceived protective value of spiritual and Islamic resources. For many participants, spirituality was connected with hope, dignity, responsibility, self-control, and meaning rather than merely ritual observance. Therefore, culturally appropriate interventions may benefit from integrating evidence-based psychological skills with spiritual resources in a manner that is supportive, non-coercive, developmentally appropriate, and responsive to individual beliefs.

Overall, the study indicates that adolescent girls' marijuana smoking is best understood as a multidimensional phenomenon in which emotional dysregulation, family difficulties, social pressure, and maladaptive coping interact over time. Conversely, emotion-regulation skills, resilience, self-efficacy, supportive relationships, professional assistance, and spiritual resources can interrupt this cycle. The findings provide a qualitative foundation for developing culturally grounded, integrated addiction-prevention interventions for Iranian adolescent girls that simultaneously address risk factors and strengthen psychological, familial, social, and spiritual protective capacities.

تحلیل تجارب زیسته دختران نوجوان دچار اعتیاد به مصرف تدریجی ماری جوانا از عوامل گرایش به مصرف و چالش‌های ترک: یک مطالعه کیفی

۱. افسون کرمی^۱: گروه مشاوره و روان شناسی، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران
۲. محمدحسین فلاح^۲: گروه مشاوره و روان شناسی، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران
۳. ماریه دهقان منشادی^۳: گروه مشاوره و روان شناسی، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران
۴. علی نظری^۴: گروه مشاوره و روان شناسی، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: fallahyazd@iau.ac.ir

دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۰۶ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۱/۰۴ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۱۲ انتشار اولیه: ۱۴۰۴/۱۲/۰۱

چکیده

مقدمه و هدف: مصرف تدریجی ماری جوانا در میان دختران نوجوان پدیده‌ای چندعاملی است که می‌تواند تحت تأثیر آسیب‌پذیری‌های هیجانی و شناختی، روابط خانوادگی، فشارهای اجتماعی و منابع معنوی قرار گیرد و فرایند ترک نیز با چالش‌های روان‌شناختی و بین‌فردی متعددی همراه باشد. پژوهش حاضر با هدف تحلیل تجارب زیسته دختران نوجوان دارای سابقه اعتیاد به مصرف تدریجی ماری جوانا از عوامل گرایش به مصرف، تداوم و عود مصرف، چالش‌های ترک و ظرفیت‌های محافظتی موردنیاز برای طراحی مداخلات پیشگیرانه انجام شد.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر رویکرد، کیفی و مبتنی بر تحلیل مضمون بود. مشارکت‌کنندگان را دختران نوجوان ۱۴ تا ۱۸ ساله شهر اصفهان دارای سابقه مصرف تدریجی ماری جوانا تشکیل دادند که به روش نمونه‌گیری هدفمند و تا دستیابی به اشباع داده‌ها انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساختاریافته گردآوری شد. مصاحبه‌ها پس از ضبط، به‌صورت واژه‌به‌واژه پیاده‌سازی و هم‌زمان با گردآوری داده‌ها، مطابق فرایند شش مرحله‌ای تحلیل مضمون براون و کلارک شامل آشنایی با داده‌ها، تولید کدهای اولیه، جست‌وجو، بازبینی، تعریف و نام‌گذاری مضامین و تدوین گزارش نهایی تحلیل شدند.

یافته‌ها: تحلیل داده‌ها به شناسایی ۴۶ مفهوم پایه و پنج مضمون اصلی منجر شد: آسیب‌پذیری‌های فردی و هیجانی زمینه‌ساز مصرف؛ عوامل خانوادگی و اجتماعی مؤثر بر گرایش به مصرف؛ فرایند روان‌شناختی شکل‌گیری، تداوم و عود؛ ظرفیت‌های محافظتی روان‌شناختی؛ و ظرفیت‌های معنوی و اسلامی. ضعف تنظیم هیجان، اضطراب، تنهایی، خودکنترلی پایین، تعارض‌های خانوادگی، کمبود حمایت عاطفی، فشار همسالان و باورهای نادرست درباره ماری جوانا، زمینه آغاز و تداوم مصرف را فراهم می‌کردند. مصرف عمدتاً به‌عنوان راهبردی ناسازگارانه برای کاهش موقت هیجان‌های منفی تجربه می‌شد و تداوم آن به وابستگی روان‌شناختی و افزایش خطر عود می‌انجامید. در مقابل، خودآگاهی، تنظیم هیجان، جرئت‌ورزی، حل مسئله، تاب‌آوری، خودکارآمدی، حمایت خانواده و متخصصان و مؤلفه‌هایی مانند معنویت، توکل، امید، کرامت نفس و مسئولیت‌پذیری به‌عنوان منابع محافظتی شناسایی شدند.

نتیجه‌گیری: گرایش و تداوم مصرف ماری جوانا در دختران نوجوان حاصل تعامل پیچیده عوامل هیجانی، شناختی، خانوادگی، اجتماعی و معنوی است و نمی‌توان آن را صرفاً ناشی از کمبود آگاهی درباره مواد دانست. طراحی مداخلات بومی و چندبعدی که آموزش تنظیم هیجان و مهارت‌های زندگی را با حمایت خانوادگی و اجتماعی و ظرفیت‌های معنوی و اسلامی تلفیق کنند، می‌تواند در پیشگیری از مصرف، کاهش خطر عود و تسهیل فرایند ترک مؤثر باشد.

کلیدواژه‌ها: تجارب زیسته، دختران نوجوان، ماری جوانا، اعتیاد، ترک مصرف، تحلیل مضمون، معنویت

مجوز و حق نشر: © ۱۴۰۴ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به‌صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC) صورت گرفته است. (4.0)

روان‌شناسی انگیزش،
رفتار و سلامت

نحوه استناددهی: کرمی، افسون، فلاح، محمدحسین، دهقان منشادی، ماریه، و نظری، علی. (۱۴۰۴). تحلیل تجارب زیسته دختران نوجوان دچار اعتیاد به مصرف تدریجی ماری جوانا از عوامل گرایش به مصرف و چالش‌های ترک: یک مطالعه کیفی. *روان‌شناسی انگیزش، رفتار و سلامت*، ۳(۴)، ۱-۲۰.

مقدمه

نوجوانی یکی از حساس‌ترین دوره‌های تحول انسان است که با تغییرات عمیق زیستی، شناختی، هیجانی و اجتماعی همراه می‌شود و در آن، الگوهای نسبتاً پایدار هویت، خودکنترلی، تصمیم‌گیری، روابط بین‌فردی و سبک‌های مقابله‌ای شکل می‌گیرند. هم‌زمان با افزایش نیاز نوجوان به استقلال، تجربه‌جویی، پذیرش از سوی همسالان و جست‌وجوی هویت، احتمال مواجهه با موقعیت‌های پرخطر نیز افزایش می‌یابد. در این میان، مصرف مواد به‌ویژه کانابیس یا ماری‌جوانا، یکی از رفتارهایی است که می‌تواند در دوره نوجوانی آغاز شود و در صورت تداوم، پیامدهای روان‌شناختی، تحصیلی، خانوادگی و اجتماعی گسترده‌ای ایجاد کند. شواهد نشان می‌دهد که عوامل خطر و محافظت‌کننده مصرف مواد در نوجوانان در سطوح فردی، خانوادگی، همسالان، مدرسه و محیط اجتماعی عمل می‌کنند و هیچ عامل منفردی به‌تنهایی قادر به تبیین گرایش نوجوان به مصرف نیست (Nawi et al., 2021). از این رو، شناخت مصرف ماری‌جوانا در نوجوانان مستلزم نگاهی چندبعدی است که علاوه بر ویژگی‌های شخصی و هیجانی، زمینه‌های خانوادگی، اجتماعی، فرهنگی و معنوی را نیز در نظر گیرد.

ماری‌جوانا در سال‌های اخیر به یکی از مواد مورد توجه در مطالعات مربوط به نوجوانان تبدیل شده است؛ زیرا باورهای متناقض درباره میزان زیان‌آوری آن، عادی‌سازی مصرف در برخی فضاها، اجتماعی و رسانه‌ای و درک پایین خطر می‌تواند نگرش نوجوانان را نسبت به مصرف تحت تأثیر قرار دهد. مرور نظام‌مند هریسون و همکاران نشان داده است که دانش نوجوانان درباره کانابیس و ادراک آنان از خطرات آن همواره با شواهد علمی همسو نیست و کاهش ادراک خطر می‌تواند با نگرش پذیرنده‌تر نسبت به مصرف همراه باشد (Harrison et al., 2024). در کنار این مسئله، شواهد مربوط به پیامدهای مصرف نشان می‌دهد که نوجوانی به دلیل تداوم رشد ساختاری و عملکردی مغز، دوره‌ای حساس در برابر آثار کانابیس محسوب می‌شود. مرور مطالعات تصویربرداری عصبی در نوجوانان و جوانان مصرف‌کننده کانابیس، تغییراتی را در ساختار و عملکرد شبکه‌های مغزی مرتبط با کنترل شناختی، پاداش، حافظه و پردازش هیجان نشان داده است (Lichenstein et al., 2022).

همچنین مرورهای جدیدتر بر این نکته تأکید کرده‌اند که مصرف کانابیس در نوجوانی ممکن است با تغییرات در مسیر رشد مغز، کارکردهای شناختی و سلامت روان مرتبط باشد (Ricci et al., 2026). افزون بر این، شدت و نوع پیامدهای روان‌شناختی و اعتیادی کانابیس در مراحل مختلف رشد یکسان نیست و نوجوانی می‌تواند از نظر برخی پیامدهای نامطلوب، دوره‌ای با آسیب‌پذیری بیشتر باشد (Kaur et al., 2022).

با وجود اهمیت پیامدهای زیستی و شناختی، مصرف ماری‌جوانا در نوجوانان را نمی‌توان صرفاً بر اساس اثرات دارویی ماده تبیین کرد. بخش مهمی از ادبیات پژوهشی نشان می‌دهد که مصرف مواد در این دوره با چگونگی مدیریت هیجان‌ها و نحوه پاسخ نوجوان به فشارهای روان‌شناختی ارتباط نزدیکی دارد. تنظیم هیجان مجموعه فرایندهایی است که به فرد امکان می‌دهد نوع، شدت، مدت و نحوه ابراز هیجان‌های خود را مدیریت کند و در نوجوانی، به دلیل تحولات سریع هیجانی و اجتماعی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (van Lissa, 2022). شواهد عصب‌شناختی نیز نشان می‌دهد که تنظیم هیجان در نوجوانی با شبکه‌های مغزی در حال تحول مرتبط است و توانایی استفاده از راهبردهای سازگارانه تنظیم هیجان در این دوره هنوز در مسیر رشد قرار دارد (Pozzi et al., 2021). بنابراین، نوجوانی که در شناسایی، پذیرش و مدیریت هیجان‌های منفی با مشکل مواجه است، ممکن است برای کاهش سریع اضطراب، غم، خشم یا تنش، به راهبردهای اجتنابی و ناسازگارانه روی آورد.

ارتباط میان دشواری در تنظیم هیجان و مصرف مواد در مطالعات متعدد تأیید شده است. فراتحلیل‌ها نشان داده‌اند که نارسایی در تنظیم هیجان با طیفی از مشکلات مرتبط با مصرف مواد ارتباط دارد و افراد دارای مشکلات بیشتر در مدیریت هیجان، آمادگی بیشتری برای استفاده از مواد به‌عنوان ابزاری برای کاهش هیجان‌های آزاردهنده دارند (Stellern et al., 2023; Weiss et al., 2022). درباره کانابیس نیز مرور نظام‌مند اخیر نشان داده است که دشواری در تنظیم هیجان از مؤلفه‌های مهم در فهم مصرف کانابیس در جوانان است و استفاده از کانابیس می‌تواند در برخی افراد کارکرد مقابله‌ای برای تنظیم یا اجتناب از هیجان‌های منفی پیدا کند (Fleury et al., 2026). این مسئله در مطالعات داخلی نیز مشاهده شده است؛ به‌گونه‌ای که

دشواری‌های تنظیم هیجان، سبک‌های مقابله‌ای ناکارآمد و ضعف تمایز یافتگی خود با آسیب‌پذیری نوجوانان دارای سابقه مصرف مواد مرتبط دانسته شده‌اند (Sabzevari et al., 2022). همچنین خودکنترلی هیجانی می‌تواند در رابطه میان برخی ویژگی‌های فردی و گرایش به مصرف مواد نقش واسطه‌ای ایفا کند (Atadokht & Motlagh, 2024) و سبک‌های تنظیم هیجان نیز در ارتباط میان کیفیت زندگی خانوادگی و گرایش نوجوان به مصرف مواد اهمیت دارند (Khansari et al., 2025).

در کنار نارسایی‌های تنظیم هیجان، عوامل شناختی و روان‌شناختی دیگری مانند خودکارآمدی پایین، احساس بیگانگی، هیجان‌های منفی، کاهش تاب‌آوری، ضعف انعطاف‌پذیری شناختی و اختلال در انسجام هویت می‌توانند زمینه رفتارهای پرخطر را تقویت کنند. پژوهش‌های داخلی نشان داده‌اند که هیجان‌های منفی و خودکارآمدی عمومی از جمله متغیرهای مرتبط با گرایش نوجوانان به سوءمصرف مواد هستند (Sanaz et al., 2020) و تاب‌آوری پایین نیز می‌تواند با آمادگی بیشتر برای مصرف مواد همراه باشد (Sedigheh et al., 2020). از سوی دیگر، مشکلات تنظیم شناختی هیجان در ارتباط با رفتارهای خودآسیب‌رسان نوجوانان نیز نقش معناداری دارند و نشان می‌دهند که ضعف در پردازش و مدیریت شناختی تجربه‌های هیجانی می‌تواند دامنه‌ای از رفتارهای پرخطر را تحت تأثیر قرار دهد (Jashnani et al., 2023). در مقابل، مداخلات مبتنی بر تنظیم هیجان و ذهن‌آگاهی می‌توانند انعطاف‌پذیری شناختی، انسجام هویت و توانایی نوجوان در مواجهه سازگارانه با هیجان‌ها را ارتقا دهند (Hosseinzadeh, 2026). فراتحلیل مداخلات روان‌شناختی تنظیم هیجان در جوانان نیز نشان داده است که آموزش هدفمند این مهارت‌ها می‌تواند به بهبود کارکرد تنظیم هیجان کمک کند (Moltrecht et al., 2021).

بااین‌حال، تجربه مصرف ماری‌جوانا در نوجوانی فقط در سطح فردی شکل نمی‌گیرد و خانواده یکی از بنیادی‌ترین بسترهای آن است. تعارض والد-فروزند، نظارت ناکافی، گسست عاطفی، حمایت محدود، شیوه‌های فرزندپروری ناکارآمد و کیفیت پایین زندگی خانوادگی می‌توانند زمینه آسیب‌پذیری نوجوان را افزایش دهند. در مقابل، انسجام خانوادگی، حمایت عاطفی، ارتباط مؤثر و نظارت

مناسب از جمله عوامل محافظت‌کننده محسوب می‌شوند (Nawi et al., 2021). اهمیت خانواده زمانی بیشتر می‌شود که نوجوان برای مدیریت فشارهای روانی، به‌جای مراجعه به والدین یا منابع حمایتی سالم، به گروه همسالان یا مواد روی می‌آورد. پژوهش‌های داخلی نیز نشان داده‌اند که کیفیت زندگی خانوادگی می‌تواند از طریق سبک‌های تنظیم هیجان بر گرایش نوجوانان به مصرف مواد اثرگذار باشد (Khansari et al., 2025). بنابراین، شرایط خانوادگی نه تنها مستقیماً بر خطر مصرف تأثیر می‌گذارند، بلکه ممکن است از طریق شکل‌دهی به خودکنترلی، تنظیم هیجان، تاب‌آوری و احساس امنیت روانی نیز اثرگذار باشند.

همسالان، مدرسه و محیط اجتماعی نیز از دیگر مؤلفه‌های تعیین‌کننده‌اند. نوجوانان در دوره‌ای قرار دارند که تأیید همسالان و عضویت در گروه اجتماعی اهمیت فراوانی پیدا می‌کند؛ ازاین‌رو، حضور در گروه‌های مصرف‌کننده، فشار برای هم‌رنگی و مشاهده مصرف توسط دوستان می‌تواند احتمال تجربه نخستین مصرف را افزایش دهد. همچنین رسانه‌ها و فضای مجازی ممکن است از طریق بازنمایی عادی یا کم‌خطر مصرف مواد، ادراک نوجوان را تغییر دهند. از منظر پیشگیری، مدرسه یکی از مهم‌ترین محیط‌ها برای مداخلات زودهنگام محسوب می‌شود. مرورهای نظام‌مند نشان داده‌اند که برنامه‌های مدرسه‌محور می‌توانند در پیشگیری از مصرف مواد مؤثر باشند، به‌ویژه زمانی که بر آموزش مهارت‌های زندگی، مقاومت در برابر فشار همسالان، تصمیم‌گیری و ارتقای شایستگی‌های روان‌شناختی تمرکز داشته باشند (Çelik & Ulusoy, 2023; Said et al., 2026). شواهد فراتحلیلی جدید نیز نشان می‌دهد که مداخلات مدرسه‌محور مبتنی بر تاب‌آوری می‌توانند در کاهش مصرف دخانیات، الکل و سایر مواد در نوجوانان نقش داشته باشند (Chae & Kim, 2026). بااین‌حال، اثربخشی مداخلات عمومی همیشه یکسان نیست و برخی موارها اثرات محدود یا وابسته به نوع برنامه را گزارش کرده‌اند (Patnode et al., 2020; Tinner et al., 2022; Tremblay et al., 2020). این امر بر ضرورت طراحی مداخلات متناسب با نیازها، ویژگی‌ها و بستر فرهنگی گروه هدف تأکید می‌کند.

مواد ارتباط داشته باشد (Heydari, 2021) و باورهای دینی در دختران نوجوان با تاب‌آوری و سلامت معنوی پیوند دارد (Heydari et al., 2022). همچنین سلامت معنوی می‌تواند از طریق بهزیستی هیجانی با گرایش کمتر به اعتیاد همراه باشد (Nasrin et al., 2023) و بهزیستی معنوی در روابط میان سلامت روانی، اجتماعی و هیجانی نقش میانجی ایفا کند (Eidi & Vafa, 2021). در سطحی گسترده‌تر، نشاط معنوی نیز در ارتباط میان انعطاف‌پذیری، کفایت اجتماعی، بلوغ عاطفی و امنیت روانی نقش دارد و می‌تواند به‌عنوان یکی از منابع سازگاری فردی مورد توجه قرار گیرد (Dortaj & Allahkarami, 2025).

شواهد بین‌المللی نیز بر نقش بالقوه معنویت و دینداری در سلامت و رفتار نوجوانان تأکید کرده‌اند. مرور نظام‌مند درباره دینداری مسلمانان و بزهکاری نوجوانان نشان می‌دهد که برخی ابعاد دینداری می‌توانند نقش محافظتی در برابر رفتارهای پرخطر داشته باشند (Mohammad & Banse, 2023). مرورهای مربوط به سلامت روان نوجوانان نیز نشان داده‌اند که دینداری و معنویت، بسته به شکل تجربه و بستر فرهنگی، می‌توانند با پیامدهای روان‌شناختی متفاوتی همراه باشند و در بسیاری از موارد منابع معنا، امید، حمایت و تنظیم رفتار را فراهم سازند (Mannion et al., 2026; Papanikolopoulos & Kaprinis, 2022). فراتحلیل آگاروال و همکاران نیز نشان داده است که دینداری و معنویت می‌توانند در پیشگیری و مدیریت افسردگی و اضطراب در جوانان اهمیت داشته باشند (Aggarwal et al., 2023). از سوی دیگر، مطالعات مربوط به اعتیاد نشان داده‌اند که معنویت و دینداری ممکن است با کاهش برخی الگوهای اعتیادی مرتبط باشند (Buja et al., 2024; Campos & Rodrigues, 2022; Dossi et al., 2022). شواهد طولی جدید نیز از وجود رابطه محافظتی میان معنویت و کاهش مصرف زیان‌بار الکل و سایر مواد حمایت می‌کنند (Koh et al., 2026).

این یافته‌ها از منظر طراحی مداخلات برای دختران نوجوان ایرانی اهمیت ویژه‌ای دارند. در یک بافت فرهنگی و دینی، معنویت می‌تواند صرفاً به انجام مناسک محدود نباشد، بلکه در قالب امید، احساس معنا، کرامت انسانی، مسئولیت‌پذیری، خودکنترلی، توکل و احساس تعلق به یک نظام ارزشی عمل کند. این مؤلفه‌ها ممکن است

در حوزه مداخلات اختصاصی مرتبط با کانایس نیز شواهد نشان می‌دهد که رویکردهای روان‌شناختی و دیجیتال می‌توانند برای نوجوانان و جوانان مفید باشند، اما ناهمگونی برنامه‌ها و تفاوت در پاسخ افراد، اهمیت انطباق مداخله با ویژگی‌های فردی و زمینه‌ای را برجسته می‌کند (Beneria et al., 2022; Bou Nassif et al., 2023). همچنین، برنامه‌های پیشگیری حساس به فرهنگ نسبت به مداخلات یکسان و غیرمتناسب با بستر اجتماعی، ظرفیت بیشتری برای درگیر کردن نوجوانان و پاسخ‌گویی به نیازهای واقعی آنان دارند (Bo et al., 2023). در مطالعات داخلی نیز طراحی بسته‌های مدرسه‌محور اختصاصی برای پیشگیری از اعتیاد با نتایج امیدوارکننده همراه بوده است (Ahmadi & Narimani, 2024). علاوه بر این، آموزش تنظیم هیجان در نوجوانان در معرض خطر، از جمله نوجوانان دارای والد وابسته به مواد، می‌تواند آمادگی برای اعتیاد و هیجان‌طلبی را کاهش دهد (Chaleshtari et al., 2021). این یافته‌ها نشان می‌دهد که پیشگیری مؤثر باید از انتقال ساده اطلاعات درباره مضرات مواد فراتر رود و به آموزش مهارت‌های واقعی و موردنیاز نوجوان در موقعیت‌های هیجانی و اجتماعی بپردازد.

در سال‌های اخیر، ذهن‌آگاهی نیز به‌عنوان یکی از رویکردهای قابل استفاده در مداخلات نوجوانان مورد توجه قرار گرفته است. تمرین‌های مبتنی بر ذهن‌آگاهی می‌توانند آگاهی از حالت‌های درونی، تحمل پریشانی و پاسخ‌گویی غیرتکانشی به هیجان‌های منفی را تقویت کنند. مرور نظام‌مند مداخلات مبتنی بر ذهن‌آگاهی برای مصرف مواد در نوجوانان نشان می‌دهد که این رویکرد ظرفیت قابل توجهی برای حمایت از درمان و پیشگیری دارد، هرچند میزان اثرگذاری آن به نوع برنامه و ویژگی‌های نمونه وابسته است (Hammond et al., 2026). از این منظر، مداخلات تنظیم هیجان، ذهن‌آگاهی، حل مسئله، افزایش خودآگاهی، جرئت‌ورزی و تاب‌آوری می‌توانند بخش مهمی از بسته‌های پیشگیرانه برای نوجوانان در معرض خطر مصرف ماری‌جوانا را تشکیل دهند.

در کنار مؤلفه‌های روان‌شناختی و اجتماعی، معنویت و دینداری نیز به‌عنوان منابع احتمالی محافظت‌کننده در برابر رفتارهای پرخطر نوجوانان مطرح شده‌اند. پژوهش‌های داخلی نشان داده‌اند که جهت‌گیری دینی می‌تواند با خودکنترلی و کاهش گرایش به مصرف

چندبعدی فراهم سازد؛ مداخلاتی که هم عوامل خطر را هدف قرار دهند و هم منابع محافظت کننده را تقویت کنند.

بنابراین، پژوهش حاضر با هدف تحلیل تجارب زیسته دختران نوجوان دارای سابقه اعتیاد به مصرف تدخینی ماری جوانا از عوامل گرایش به مصرف، فرایند تداوم و عود، چالش های ترک و ظرفیت های روان شناختی، خانوادگی، اجتماعی و معنوی مؤثر بر پیشگیری و ترک انجام شد.

روش شناسی

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر رویکرد، کیفی با استفاده از روش تحلیل مضمون بود که با هدف شناسایی تجربه های زیسته دختران نوجوان دچار اعتیاد به مصرف تدخینی ماری جوانا، تبیین عوامل گرایش به مصرف، چالش های ترک و استخراج مؤلفه های مورد نیاز برای طراحی بسته آموزشی پیشگیری از اعتیاد انجام شد.

مشارکت کنندگان و روش نمونه گیری: جامعه پژوهش را دختران نوجوان ۱۴ تا ۱۸ ساله شهر اصفهان تشکیل می دادند که سابقه مصرف تدخینی ماری جوانا داشته و در زمان انجام پژوهش، هیچ گونه درمان روان شناختی یا دارویی مرتبط با مصرف مواد دریافت نکرده بودند. نمونه گیری به صورت هدفمند و با هدف انتخاب مشارکت کنندگانی انجام شد که قادر به ارائه تجربه های غنی و عمیق درباره پدیده مورد مطالعه بودند. فرایند نمونه گیری تا دستیابی به اشباع داده ها ادامه یافت؛ به گونه ای که پس از انجام ۲۰ مصاحبه، مضمون یا مفهوم جدیدی استخراج نشد و اشباع نظری حاصل گردید.

معیارهای ورود و خروج: معیارهای ورود به پژوهش شامل: دختر بودن، سن ۱۴ تا ۱۸ سال، سابقه مصرف تدخینی ماری جوانا، سکونت در شهر اصفهان، نداشتن سابقه درمان روان شناختی یا پزشکی مرتبط با مصرف مواد و تمایل به مشارکت در پژوهش بود. معیارهای خروج نیز شامل انصراف در هر مرحله از پژوهش، عدم همکاری در ادامه مصاحبه، ابتلا به اختلالات شدید روان پزشکی که مانع انجام مصاحبه می شد و دریافت هم زمان درمان های تخصصی مرتبط با اعتیاد بود.

به نوجوان کمک کنند تا در برابر فشارهای اجتماعی مقاومت کند، برای مدیریت هیجان های منفی از راهبردهای سالم تری استفاده کند و در فرایند ترک، معنا و انگیزه بیشتری برای ادامه مسیر داشته باشد. با این حال، بهره گیری از مؤلفه های معنوی در برنامه های پیشگیری زمانی بیشترین کارآمدی را خواهد داشت که با نیازهای روان شناختی نوجوان و شواهد علمی تلفیق شود و به جای رویکرد صرفاً آموزشی یا هنجاری، به تجربه واقعی، چالش ها و منابع درونی نوجوان توجه کند.

در مجموع، ادبیات پژوهش نشان می دهد که گرایش نوجوانان به مصرف ماری جوانا و تداوم آن، نتیجه تعامل چندلایه عوامل تنظیم هیجان، خود کنترلی، تاب آوری، شناخت های فردی، کیفیت روابط خانوادگی، فشار همسالان، محیط مدرسه، ادراک خطر و منابع معنوی است. با وجود گستردگی شواهد درباره عوامل خطر و محافظت کننده، بخش قابل توجهی از مطالعات موجود ماهیتی کمی، مداخله ای یا مرور نظام مند داشته اند و کمتر به تجربه زیسته دختران نوجوانی پرداخته اند که شخصاً فرایند آغاز مصرف، تداوم وابستگی، تلاش برای ترک و عود را تجربه کرده اند. این خلأ به ویژه در بستر فرهنگی ایران اهمیت دارد، زیرا دختران نوجوان ممکن است به دلیل انتظارات جنسیتی، حساسیت های خانوادگی، انگ اجتماعی و محدودیت در بیان آشکار تجربه های مرتبط با مصرف مواد، با الگوهای متفاوتی از آسیب پذیری و موانع ترک روبه رو باشند. در چنین شرایطی، استفاده از رویکردهای کیفی می تواند امکان دسترسی به ابعاد کمتر آشکار تجربه آنان، از جمله انگیزه های هیجانی مصرف، تأثیر روابط خانوادگی، معنای مصرف در گروه همسالان، تجربه وسوسه و عود، نیازهای حمایتی و برداشت آنان از مؤلفه های معنوی و دینی را فراهم سازد.

از سوی دیگر، اگر هدف نهایی طراحی مداخلات پیشگیرانه بومی و اثربخش باشد، اتکا به مدل های عمومی و انتقال مستقیم بسته های آموزشی از سایر بافت ها کافی نیست؛ بلکه محتوای مداخله باید بر تجربه های واقعی گروه هدف و مؤلفه هایی استوار باشد که خود نوجوانان آن ها را در آغاز، تداوم یا ترک مصرف مؤثر می دانند. بر همین اساس، ترکیب شواهد مربوط به تنظیم هیجان، مهارت های زندگی، تاب آوری، خود کنترلی، حمایت خانوادگی و اجتماعی با ظرفیت های فرهنگی و معنوی می تواند مبنایی برای طراحی مداخلات

از متن مصاحبه‌ها استخراج شد، سپس کدهای مشابه در قالب مضامین فرعی طبقه‌بندی گردید و در نهایت مضامین اصلی شکل گرفت. تحلیل داده‌ها به صورت مستمر تا دستیابی به ساختار نهایی مضامین ادامه یافت.

ملاحظات اخلاقی: پژوهش حاضر پس از اخذ مجوزهای لازم اجرا شد. پیش از انجام مصاحبه‌ها، هدف پژوهش، محرمانه بودن اطلاعات و حق انصراف در هر مرحله برای مشارکت‌کنندگان توضیح داده شد و رضایت آگاهانه کتبی از آنان و والدین یا سرپرستان قانونی اخذ گردید. تمامی اطلاعات به صورت محرمانه نگهداری شد و در گزارش نتایج، از کد به جای نام افراد استفاده شد. مشارکت در پژوهش کاملاً داوطلبانه بود و پژوهشگران متعهد شدند از داده‌ها صرفاً برای اهداف علمی استفاده کنند.

یافته‌ها

در پژوهش حاضر، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی ۱۵ دختر نوجوان دچار اعتیاد به مصرف تدریجی ماری‌جوانا شامل سن، پایه تحصیلی، وضعیت خانوادگی، وضعیت اقتصادی، سابقه اعتیاد، سن شروع مصرف، مدت مصرف و وضعیت ترک بررسی شد. این اطلاعات به منظور توصیف نمونه پژوهش و فراهم ساختن زمینه مناسب برای تفسیر یافته‌های حاصل از تحلیل مضمون گردآوری و در جدول ۱ ارائه شده است.

گردآوری داده‌ها: داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته و عمیق گردآوری شد. پیش از آغاز هر مصاحبه، هدف پژوهش برای مشارکت‌کنندگان توضیح داده شد و پس از اخذ رضایت آگاهانه، مصاحبه‌ها در محیطی آرام، خصوصی و بدون حضور افراد غیرمرتبط انجام گرفت. مدت زمان هر مصاحبه بین ۴۵ تا ۷۵ دقیقه بود و تمامی مصاحبه‌ها با اجازه مشارکت‌کنندگان ضبط و سپس به صورت واژه‌به‌واژه پیاده‌سازی شدند. راهنمای مصاحبه بر اساس مرور پیشینه پژوهش و اهداف مطالعه تدوین شد و شامل پرسش‌های باز درباره تجربه نخستین مصرف، عوامل مؤثر بر گرایش به مصرف، نقش خانواده، همسالان، هیجان‌ها، چالش‌های ترک، راهبردهای مقابله‌ای، نیازهای آموزشی و پیشنهادها مشارکت‌کنندگان برای پیشگیری از اعتیاد بود. همچنین در طول مصاحبه، از پرسش‌های پیگیری مانند «ممکن است بیشتر توضیح دهید؟»، «آن موقع چه احساسی داشتید؟» و «چه عاملی باعث شد چنین تصمیمی بگیرید؟» برای تعمیق داده‌ها استفاده شد.

تحلیل داده‌ها: تحلیل داده‌ها هم‌زمان با فرایند گردآوری اطلاعات و بر اساس روش تحلیل مضمون براون و کلارک انجام شد. این فرایند در شش مرحله شامل: (۱) آشنایی مکرر با داده‌ها از طریق مطالعه چندباره متن مصاحبه‌ها، (۲) تولید کدهای اولیه، (۳) جست‌وجوی مضامین، (۴) بازبینی و پالایش مضامین، (۵) نام‌گذاری و تعریف مضامین و (۶) تدوین گزارش نهایی انجام گرفت. ابتدا کدهای اولیه جدول ۱. مشخصات جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان

متغیر	طبقه	فراوانی (%)
سن	۱۵ سال	۳ (۲۰٪)
	۱۶ سال	۵ (۳۳/۳٪)
	۱۷ سال	۴ (۲۶/۷٪)
	۱۸ سال	۳ (۲۰٪)
	دهم	۴ (۲۶/۷٪)
پایه تحصیلی	یازدهم	۶ (۴۰٪)
	دوازدهم	۵ (۳۳/۳٪)
	زندگی با والدین	۷ (۴۶/۷٪)
وضعیت خانوادگی	والدین مطلقه	۴ (۲۶/۷٪)
	فوت یکی از والدین	۲ (۱۳/۳٪)
	سرپرست	۲ (۱۳/۳٪)
	ترک موفق	۵ (۳۳/۳٪)
وضعیت ترک	در حال ترک	۶ (۴۰٪)
	عود	۴ (۲۶/۷٪)

در این پژوهش، ۱۵ دختر نوجوان دچار اعتیاد به مصرف تدریجی ماری‌جوانا در دامنه سنی ۱۵ تا ۱۸ سال مشارکت داشتند. بیشترین فراوانی مربوط به نوجوانان ۱۶ ساله (۳/۳۳ درصد) بود. از نظر پایه تحصیلی، بیشترین مشارکت‌کنندگان در پایه یازدهم (۴۰ درصد) تحصیل می‌کردند. از نظر وضعیت خانوادگی، ۷/۴۶ درصد با هر دو والد زندگی می‌کردند، در حالی که سایر مشارکت‌کنندگان تجربه طلاق والدین، فوت یکی از والدین یا زندگی با سرپرست را داشتند. بیش از نیمی از خانواده‌ها از وضعیت اقتصادی متوسط برخوردار بودند. همچنین، حدود نیمی از مشارکت‌کنندگان سابقه اعتیاد بیش از یک سال داشتند و در زمان انجام پژوهش، ۴۰ درصد در فرایند ترک، ۳/۳۳ درصد دارای ترک موفق و ۷/۲۶ درصد دچار عود مصرف بودند.

تحلیل داده‌های حاصل از ۱۵ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با دختران نوجوان دارای سابقه مصرف تدریجی ماری‌جوانا با استفاده از روش تحلیل مضمون، در سه مرحله کدگذاری اولیه، تشکیل مفاهیم پایه و استخراج مضامین انجام شد. در مرحله نخست، از مجموع داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، تعداد قابل توجهی کد اولیه استخراج شد که جدول ۲. مضامین اصلی استخراج‌شده از داده‌های کیفی

بیانگر تجربه‌های زیسته مشارکت‌کنندگان درباره عوامل آغاز، تداوم و ترک مصرف ماری‌جوانا بود. سپس از طریق مقایسه مستمر کدهای هم‌معنا و ادغام آن‌ها، ۴۶ مفهوم پایه شناسایی شد. در مرحله نهایی نیز این مفاهیم در قالب مضامین سازمان‌دهنده طبقه‌بندی و نهایتاً پنج مضمون اصلی استخراج گردید که چارچوب مفهومی پژوهش را تشکیل داد.

پس از تشکیل مفاهیم پایه و سازمان‌دهی آن‌ها در قالب مضامین سازمان‌دهنده، مرحله نهایی تحلیل مضمون با ادغام مضامین همسو و استخراج مضامین اصلی انجام شد. مضامین اصلی، جامع‌ترین سطح تحلیل داده‌ها را تشکیل می‌دهند و بیانگر الگوهای بنیادینی هستند که تجربه زیسته مشارکت‌کنندگان را تبیین می‌کنند. این مضامین، علاوه بر پاسخگویی به سؤالات پژوهش، چارچوب نظری لازم برای طراحی بسته آموزشی پیشگیری از اعتیاد با رویکرد تلفیقی (یکپارچه‌نگر اسلامی و هیجان‌مدار) را فراهم ساختند.

بر اساس تحلیل نهایی داده‌ها، پنج مضمون اصلی استخراج شد که در جدول (۲) ارائه شده است.

ردیف	مضمون اصلی	مضامین سازمان‌دهنده مرتبط
۱	آسیب‌پذیری‌های فردی و هیجانی زمینه‌ساز گرایش به مصرف	نارسایی‌های تنظیم هیجان، مشکلات شناختی، ضعف مهارت‌های فردی
۲	عوامل خانوادگی و اجتماعی مؤثر بر گرایش به مصرف	آسیب‌های خانوادگی، فشار همسالان، تأثیر محیط اجتماعی و رسانه
۳	فرایند روان‌شناختی شکل‌گیری، تداوم و عود مصرف	چرخه مصرف به عنوان راهبرد مقابله‌ای، وابستگی روان‌شناختی، موانع ترک
۴	ظرفیت‌های محافظتی روان‌شناختی در پیشگیری و ترک مصرف	مهارت‌های زندگی، حمایت روان‌شناختی، خودکارآمدی و تاب‌آوری
۵	ظرفیت‌های معنوی و اسلامی در پیشگیری از اعتیاد	معنویت، ارزش‌های اسلامی، هویت دینی، خودکنترلی و امید الهی

پنج مضمون اصلی استخراج‌شده عبارت بودند از: (۱) آسیب‌پذیری‌های فردی و هیجانی زمینه‌ساز گرایش به مصرف، (۲) عوامل خانوادگی و اجتماعی مؤثر بر گرایش به مصرف، (۳) فرایند روان‌شناختی شکل‌گیری، تداوم و عود مصرف، (۴) ظرفیت‌های محافظتی روان‌شناختی در پیشگیری و ترک مصرف و (۵) ظرفیت‌های معنوی و اسلامی در پیشگیری از اعتیاد.

۱. آسیب‌پذیری‌های فردی و هیجانی زمینه‌ساز گرایش به مصرف: نخستین و فراگیرترین مضمون استخراج‌شده، به آسیب‌پذیری‌های فردی و هیجانی مشارکت‌کنندگان اختصاص داشت. تقریباً تمامی نوجوانان تجربه‌هایی از ناتوانی در تنظیم هیجان، مدیریت استرس، تحمل هیجان‌های منفی و مقابله با فشارهای روانی را گزارش کردند. احساس تنهایی، اضطراب، نشخوار فکری، عزت‌نفس پایین،

آرام‌بخش و حتی مفید معرفی می‌کرد و همین امر نگرش آنان نسبت به مصرف را تغییر داده بود. این یافته‌ها اهمیت نقش خانواده، همسالان، مدرسه و رسانه را در برنامه‌های پیشگیری از اعتیاد نشان می‌دهد.

۳. فرایند روان‌شناختی شکل‌گیری، تداوم و عود مصرف

سومین مضمون اصلی به تبیین چرخه روان‌شناختی مصرف اختصاص داشت. یافته‌ها نشان داد که آغاز مصرف معمولاً با تجربه هیجان‌های منفی یا فشارهای روانی همراه بوده و نوجوانان ماری‌جوانا را وسیله‌ای برای فرار از غم، اضطراب، تنهایی یا نشخوار فکری تلقی می‌کردند. احساس آرامش موقتی حاصل از مصرف، موجب تقویت این رفتار شده و به تدریج وابستگی روان‌شناختی را شکل می‌داد.

تحلیل روایت‌ها نشان داد که با تکرار مصرف، رابطه‌ای شرطی میان تجربه استرس و میل به مصرف ایجاد می‌شد؛ به گونه‌ای که هر موقعیت تنش‌زا، احساس تنهایی یا ناکامی، میل به مصرف را فعال می‌کرد. بسیاری از مشارکت‌کنندگان اظهار داشتند که پس از مدتی تصور می‌کردند بدون مصرف قادر به تحمل هیجان‌های منفی نیستند.

همچنین در دوره ترک، احساس تنهایی، فشارهای روانی، بازگشت افکار منفی و نبود حمایت اجتماعی از مهم‌ترین عوامل مستعدکننده عود مصرف بودند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که مصرف تدخینی ماری‌جوانا در این گروه بیشتر به عنوان یک راهبرد مقابله‌ای ناسازگار برای مدیریت هیجان‌های منفی عمل کرده و به تدریج به چرخه‌ای از وابستگی روان‌شناختی تبدیل شده است.

۴. ظرفیت‌های محافظتی روان‌شناختی در پیشگیری و ترک مصرف

چهارمین مضمون اصلی، عوامل محافظتی مؤثر در کاهش گرایش به مصرف و موفقیت در ترک را تبیین کرد. تقریباً تمامی مشارکت‌کنندگان نقش آموزش‌های روان‌شناختی، افزایش خودآگاهی، یادگیری مهارت‌های زندگی و دریافت حمایت حرفه‌ای را در تغییر رفتار خود مؤثر دانستند.

آموزش تنظیم هیجان، مدیریت استرس، حل مسئله، تصمیم‌گیری، جرأت‌ورزی، خودابرازی، پذیرش هیجان‌ها، اصلاح افکار ناکارآمد، افزایش تحمل پریشانی و تقویت خودکارآمدی از مهم‌ترین

خودپنداره منفی، ضعف در ابراز هیجان، سرکوب احساسات و سبک‌های مقابله‌ای اجتنابی از مهم‌ترین عوامل فردی بودند که پیش از شروع مصرف در تجربه مشارکت‌کنندگان مشاهده شد.

بررسی روایت‌ها نشان داد که بسیاری از نوجوانان مصرف ماری‌جوانا را نه با هدف تفریح، بلکه به عنوان راهکاری برای کاهش موقت فشارهای هیجانی تجربه کرده‌اند. آنان اظهار می‌کردند که در مواجهه با غم، اضطراب، ناامیدی، احساس ناکافی بودن یا فشارهای روانی، مصرف ماده به طور موقت احساس آرامش ایجاد می‌کرد و همین تجربه، زمینه تکرار مصرف را فراهم می‌ساخت.

همچنین ضعف در خودآگاهی هیجانی و ناتوانی در شناسایی و بیان احساسات موجب شده بود نوجوانان نتوانند از راهبردهای سالم مقابله‌ای استفاده کنند و به جای حل مسئله، به مصرف مواد به عنوان راهکاری فوری روی آورند. این یافته نشان می‌دهد که نارسایی در مهارت‌های تنظیم هیجان، یکی از مهم‌ترین عوامل زمینه‌ساز آغاز مصرف تدخینی ماری‌جوانا در دختران نوجوان است.

۲. عوامل خانوادگی و اجتماعی مؤثر بر گرایش به مصرف

دومین مضمون اصلی، نقش عوامل خانوادگی و اجتماعی را در شکل‌گیری رفتار مصرف نشان داد. تعارضات خانوادگی، طلاق والدین، فقدان یکی از والدین، کمبود حمایت عاطفی، شیوه‌های فرزندپروری مبتنی بر سرزنش، فاصله هیجانی میان اعضای خانواده و نادیده گرفتن نیازهای عاطفی نوجوانان، از مهم‌ترین عوامل خانوادگی استخراج شده بودند.

بسیاری از مشارکت‌کنندگان اظهار داشتند که پس از آشکار شدن مصرف، خانواده بیشتر بر سرزنش، تنبیه یا نگرانی درباره آبروی خانوادگی تمرکز داشته‌اند تا درک مشکلات روان‌شناختی و هیجانی آنان. این شیوه برخورد موجب افزایش احساس تنهایی، کاهش اعتماد به خانواده و وابستگی بیشتر به گروه همسالان شده بود.

در بعد اجتماعی نیز فشار همسالان، نیاز به پذیرفته شدن در گروه، انتخاب دوستان مصرف‌کننده، تأثیر شبکه‌های اجتماعی و باورهای نادرست درباره بی‌ضرر بودن ماری‌جوانا از عوامل مهم گرایش به مصرف بودند. برخی مشارکت‌کنندگان بیان کردند که اطلاعات منتشرشده در فضای مجازی، مصرف ماری‌جوانا را رفتاری عادی،

مسئولیت‌پذیری و هویت فردی آنان شده است. همچنین باور به امکان بازگشت، توبه، رحمت الهی و مسئولیت انسان در قبال سلامت جسم و روان، از عوامل مهم حفظ انگیزه در فرایند ترک عنوان شد.

یافته‌ها نشان داد که معنویت در تجربه مشارکت‌کنندگان صرفاً به انجام مناسک دینی محدود نبود، بلکه به عنوان منبعی برای معناجویی، امید، خودکنترلی، تاب‌آوری و بازسازی هویت فردی عمل می‌کرد. این موضوع بیانگر آن است که ادغام مؤلفه‌های معنوی و اسلامی با آموزش مهارت‌های روان‌شناختی می‌تواند نقش مؤثری در طراحی برنامه‌های پیشگیری از اعتیاد برای نوجوانان ایفا کند.

به طور کلی، یافته‌های پژوهش نشان داد که گرایش دختران نوجوان به مصرف تدریجی ماری‌جوانا حاصل تعامل پیچیده عوامل فردی، هیجانی، شناختی، خانوادگی، اجتماعی و معنوی است. آسیب‌پذیری‌های هیجانی، ضعف مهارت‌های مقابله‌ای، مشکلات خانوادگی، فشار همسالان و باورهای نادرست درباره ماری‌جوانا، زمینه آغاز مصرف را فراهم می‌کنند؛ در حالی که آموزش مهارت‌های زندگی، حمایت روان‌شناختی، تقویت خودکارآمدی، حمایت خانواده و بهره‌گیری از ظرفیت‌های معنوی و اسلامی، مهم‌ترین عوامل محافظتی در پیشگیری و ترک مصرف محسوب می‌شوند.

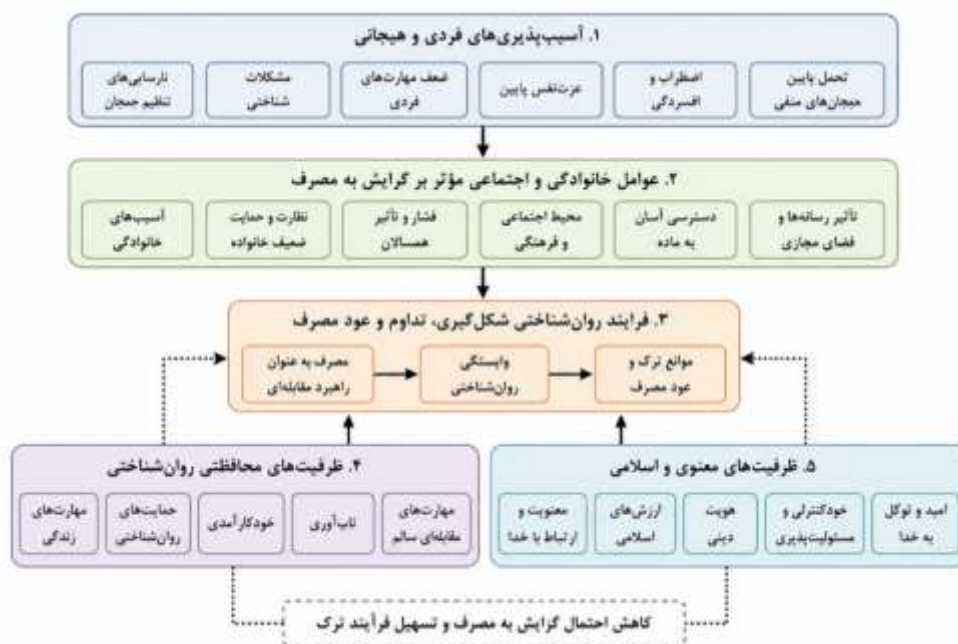
ظرفیت‌های محافظتی استخراج شده بودند. همچنین مشارکت‌کنندگان بیان کردند که تمرین‌هایی مانند نوشتن احساسات، تنفس عمیق، آرام‌سازی، ورزش، گفت‌وگو با افراد مورد اعتماد و مشارکت در جلسات گروهی به آنان کمک کرده است تا بدون استفاده از مواد، فشارهای روانی خود را مدیریت کنند.

نقش مشاوران و روان‌شناسان نیز در بسیاری از روایت‌ها برجسته بود. مشارکت‌کنندگان تأکید داشتند که تجربه شنیده شدن بدون قضاوت، دریافت همدلی و آموزش مهارت‌های مقابله‌ای سالم، نقش مهمی در افزایش انگیزه درمان و کاهش احتمال بازگشت به مصرف داشته است.

۵. ظرفیت‌های معنوی و اسلامی در پیشگیری از اعتیاد

آخرین مضمون اصلی، ظرفیت‌های معنوی و اسلامی را به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع محافظتی در پیشگیری و ترک مصرف معرفی کرد. بیشتر مشارکت‌کنندگان نقش دعا، نماز، تلاوت قرآن، ذکر، توکل به خداوند، امید به رحمت الهی و احساس کرامت انسانی را در افزایش آرامش روانی، امید و انگیزه ادامه درمان بسیار مؤثر توصیف کردند.

علاوه بر این، برخی مشارکت‌کنندگان بیان کردند که آشنایی با شخصیت‌های الگو در اسلام، مانند حضرت زهرا (س) و حضرت زینب (س)، موجب تقویت عزت‌نفس، احساس ارزشمندی،

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که تجربه زیسته دختران نوجوان دارای سابقه اعتیاد به مصرف تدریجی ماری‌جوانا در قالب پنج مضمون اصلی قابل تبیین است: آسیب‌پذیری‌های فردی و هیجانی زمینه‌ساز گرایش به مصرف، عوامل خانوادگی و اجتماعی مؤثر بر گرایش به مصرف، فرایند روان‌شناختی شکل‌گیری، تداوم و عود مصرف، ظرفیت‌های محافظتی روان‌شناختی در پیشگیری و ترک، و ظرفیت‌های معنوی و اسلامی در پیشگیری از اعتیاد. برآیند این یافته‌ها نشان می‌دهد که مصرف ماری‌جوانا در این گروه را نمی‌توان صرفاً یک رفتار تفریحی یا ناشی از کنجکاوی دانست، بلکه این رفتار در بسیاری از موارد در بستر نارسایی‌های تنظیم هیجان، تجربه فشارهای روانی، روابط خانوادگی ناکارآمد، فشار همسالان و ضعف منابع حمایتی شکل گرفته و به تدریج به راهبردی ناسازگارانه برای تنظیم هیجان و کاهش موقت تنش تبدیل شده است. این الگوی چندعاملی با مرورهای جامع درباره عوامل خطر و محافظت‌کننده مصرف مواد در نوجوانان همسو است که نشان می‌دهند تعامل عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی و محیطی در شکل‌گیری رفتار مصرف نقش اساسی دارد (Nawi et al., 2021).

نخستین یافته اصلی پژوهش به نقش برجسته آسیب‌پذیری‌های فردی و هیجانی مربوط بود. مشارکت‌کنندگان به‌طور مکرر از دشواری در تنظیم هیجان، اضطراب، احساس تنهایی، ناامیدی، نشخوار فکری، عزت‌نفس پایین، ضعف خودکنترلی و ناتوانی در بیان و مدیریت سالم هیجان‌ها سخن گفتند. در بسیاری از روایت‌ها، مصرف ماری‌جوانا به‌عنوان راهی برای کاهش سریع هیجان‌های منفی و ایجاد آرامش موقت تجربه شده بود. این یافته با مدل‌های نظری و شواهد تجربی موجود درباره نقش تنظیم هیجان در مصرف مواد همخوان است. فراطرح‌ها نشان داده‌اند که دشواری در تنظیم هیجان به‌طور معناداری با مصرف مواد و اختلالات مصرف مواد مرتبط است و استفاده از مواد می‌تواند به‌عنوان راهبردی ناسازگارانه برای اجتناب، کاهش یا تعدیل هیجان‌های منفی عمل کند (Stellern et al., 2023; Weiss et al., 2022). به‌طور خاص، مرور نظام‌مند درباره مصرف کانابیس در جوانان نیز نشان داده است که مشکلات تنظیم هیجان یکی از مؤلفه‌های کلیدی مرتبط با مصرف کانابیس است و نوجوانان

ممکن است برای مدیریت اضطراب، فشار روانی یا حالات خلقی منفی به مصرف متوسل شوند (Fleury et al., 2026).

یافته‌های حاضر همچنین با مطالعات داخلی همسو است. پژوهش سبزواری و همکاران نشان داد که دشواری در تنظیم هیجان و سبک‌های مقابله‌ای ناسازگار در نوجوانان دارای سابقه مصرف مواد نقش برجسته‌ای دارند (Sabzevari et al., 2022). همچنین، عطادخت و بهشتی مطلق نشان دادند که خودکنترلی هیجانی در تبیین گرایش نوجوانان به مصرف مواد جایگاه مهمی دارد (Atadokht & Motlagh, 2024). یافته‌های خوانساری و همکاران نیز حاکی از آن بود که سبک‌های تنظیم هیجان می‌توانند در رابطه میان کیفیت زندگی خانوادگی و گرایش به مصرف مواد نقش واسطه‌ای ایفا کنند (Khansari et al., 2025). از سوی دیگر، مطالعاتی که بر هیجان‌های منفی، خودکارآمدی و تاب‌آوری تمرکز داشته‌اند نیز نشان داده‌اند که نوجوانان دارای خودکارآمدی پایین، هیجان‌های منفی بیشتر و تاب‌آوری کمتر، آمادگی بیشتری برای گرایش به مصرف مواد دارند (Sanaz et al., 2020; Sedigheh et al., 2020). بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که ضعف در تنظیم هیجان، صرفاً یک پیامد جانبی مصرف نیست، بلکه در بسیاری از نوجوانان یکی از مکانیسم‌های زمینه‌ساز آغاز و تداوم مصرف محسوب می‌شود.

دومین مضمون اصلی پژوهش، نقش عوامل خانوادگی و اجتماعی بود. تعارض‌های خانوادگی، طلاق والدین، فقدان یکی از والدین، فاصله عاطفی، سرزنش، حمایت ناکافی و ضعف در پاسخ‌گویی به نیازهای هیجانی نوجوانان از جمله زمینه‌های خانوادگی تکرارشونده در روایت مشارکت‌کنندگان بود. علاوه بر این، برخی نوجوانان پس از آشکار شدن مصرف، واکنش خانواده را بیشتر در قالب تنبیه، سرزنش یا نگرانی درباره آبروی خانوادگی تجربه کرده بودند تا درک نیازهای روان‌شناختی آنان. چنین شرایطی می‌تواند احساس طردشدگی و تنهایی را افزایش داده و نوجوان را بیش از پیش به سمت منابع حمایت جایگزین، از جمله گروه همسالان، سوق دهد. این یافته با مرور نظام‌مند عوامل خطر و محافظت‌کننده مصرف مواد در نوجوانان همخوان است که ضعف ارتباطات خانوادگی، نظارت ناکافی، تعارض و حمایت محدود را از عوامل خطر مهم معرفی می‌کند (Nawi et al., 2021). همچنین، پژوهش خوانساری و

همکاران بر اهمیت کیفیت زندگی خانوادگی در گرایش نوجوانان به مواد تأکید کرده است (Khansari et al., 2025).

در بعد اجتماعی، فشار همسالان، نیاز به پذیرفته شدن در گروه، ارتباط با دوستان مصرف کننده و تأثیر رسانه ها و فضای مجازی از عوامل مهم آغاز یا عادی سازی مصرف بودند. این یافته را می توان بر اساس الگوهای یادگیری اجتماعی تبیین کرد؛ به این معنا که مشاهده رفتار مصرف در گروه همسالان، دریافت تقویت اجتماعی و کاهش ادراک خطر می تواند احتمال الگوبرداری و تجربه نخستین مصرف را افزایش دهد. مرور هریسون و همکاران نیز نشان داده است که دانش نوجوانان درباره کانابیس و ادراک آنان از خطر آن همیشه دقیق نیست و برخی باورهای کم خطر انگارانه می توانند به نگرش پذیرنده تر نسبت به مصرف منجر شوند (Harrison et al., 2024). در همین راستا، یافته پژوهش جشنانی و همکاران درباره نقش فضای مجازی و تنظیم شناختی هیجان در رفتارهای پرخطر نوجوانان نیز مؤید آن است که محیط های آنلاین می توانند با سازوکارهای روان شناختی نوجوانان در تعامل باشند و زمینه رفتارهای آسیب زا را تقویت کنند (Jashnani et al., 2023).

سومین مضمون اصلی به فرایند روان شناختی شکل گیری، تداوم و عود مصرف اختصاص داشت. یافته ها نشان داد که برای بسیاری از مشارکت کنندگان، شروع مصرف با تجربه هیجان های منفی یا فشار روانی همراه بوده است و احساس آرامش موقت ناشی از مصرف به تدریج رفتار مصرف را تقویت کرده است. با تکرار این فرایند، نوعی رابطه شرطی میان استرس، تنهایی یا ناکامی و میل به مصرف شکل گرفته و نوجوان به این باور رسیده است که بدون مصرف قادر به تحمل حالات ناخوشایند نیست. این الگو با مدل خوددرمانی و دیدگاه تنظیم هیجان سازگار است که بر اساس آن، فرد از ماده برای کاهش حالت های عاطفی نامطلوب استفاده می کند و در نتیجه، تقویت منفی به تداوم مصرف منجر می شود. شواهد فراتحلیلی نیز ارتباط مستمر میان اختلال در تنظیم هیجان و مصرف مواد را تأیید کرده اند (Stellern et al., 2023; Weiss et al., 2022). همچنین، مرور نظام مند فلوری و همکاران به طور مشخص ارتباط میان کانابیس و فرایندهای تنظیم هیجان در جوانان را برجسته کرده است (Fleury et al., 2026).

از سوی دیگر، عود مصرف در این مطالعه عمدتاً با بازگشت هیجان های منفی، قرار گرفتن مجدد در جمع دوستان مصرف کننده، تنهایی، نبود حمایت خانوادگی و ضعف راهبردهای مقابله ای همراه بود. این یافته نشان می دهد که ترک موفق صرفاً مستلزم قطع دسترسی به ماده نیست، بلکه نیازمند بازسازی شیوه های مقابله با استرس، افزایش تحمل پریشانی، تغییر شبکه اجتماعی و تقویت منابع حمایتی است. مرور مداخلات روان شناختی برای مصرف کانابیس در نوجوانان و جوانان نیز نشان داده است که مداخلات مبتنی بر مهارت های روان شناختی و رفتاری، هنگامی که به نیازهای واقعی فرد و محرک های مصرف توجه می کنند، ظرفیت بیشتری برای کاهش مصرف و جلوگیری از بازگشت دارند (Bou Nassif et al., 2023). همچنین، مداخلات آنلاین نیز می توانند در کاهش مصرف کانابیس در نوجوانان و جوانان مفید باشند، هرچند ناهمگونی در اثربخشی، بر ضرورت تطبیق برنامه با ویژگی های گروه هدف تأکید می کند (Beneria et al., 2022).

چهارمین مضمون پژوهش به ظرفیت های محافظتی روان شناختی اختصاص داشت. مشارکت کنندگان خودآگاهی، تنظیم هیجان، حل مسئله، تصمیم گیری، جرئت ورزی، خودابرازی، تحمل پریشانی، اصلاح افکار ناکارآمد، تاب آوری و خودکارآمدی را از مهم ترین منابع کمک کننده در پیشگیری یا ترک معرفی کردند. این یافته با شواهد مداخله ای موجود همسو است. فراتحلیل مولترشت و همکاران نشان داده است که مداخلات روان شناختی می توانند مهارت های تنظیم هیجان را در نوجوانان و جوانان بهبود دهند (Moltrecht et al., 2021). همچنین آموزش تنظیم هیجان در نوجوانان در معرض خطر با کاهش آمادگی برای اعتیاد و هیجان طلبی همراه بوده است (Chaleshtari et al., 2021). مداخلات مبتنی بر ذهن آگاهی نیز به دلیل تأکید بر آگاهی از تجربه درونی، پذیرش هیجان و کاهش واکنش های تکانشی، در حوزه مصرف مواد نوجوانان مورد توجه قرار گرفته اند (Hammond et al., 2026). افزون بر این، مداخلات مبتنی بر تنظیم هیجان و ذهن آگاهی می توانند انعطاف پذیری شناختی و انسجام هویت را در نوجوانان تقویت کنند (Hosseinzadeh, 2026).

نتایج پژوهش حاضر درباره نقش تاب‌آوری و مهارت‌های زندگی نیز با مطالعات پیشین همخوان است. برنامه‌های مدرسه‌محور مبتنی بر تاب‌آوری در کاهش مصرف مواد در نوجوانان نتایج امیدوارکننده‌ای نشان داده‌اند (Chae & Kim, 2026). مرورهای مربوط به مداخلات مدرسه‌محور نیز نشان می‌دهند که برنامه‌هایی که مهارت‌های اجتماعی، مقابله‌ای، تصمیم‌گیری و مقاومت در برابر فشار همسالان را آموزش می‌دهند، نسبت به برنامه‌های صرفاً اطلاع‌رسانی اثربخشی بیشتری دارند (Çelik & Ulusoy, 2023; Said et al., 2026). همچنین، تدوین بسته‌های آموزشی بومی و مدرسه‌محور برای پیشگیری از اعتیاد در نوجوانان در مطالعات داخلی نیز مورد حمایت قرار گرفته است (Ahmadi & Narimani, 2024). البته برخی مرورها نشان داده‌اند که میزان اثربخشی برنامه‌های پیشگیری متغیر است و نتایج به محتوا، شدت، محیط اجرا و ویژگی‌های جمعیت هدف وابسته است (Patnode et al., 2020; Tinner et al., 2022; Tremblay et al., 2020). این موضوع ضرورت طراحی برنامه‌های اختصاصی و مبتنی بر تجربه زیسته نوجوانان را تقویت می‌کند.

پنجمین مضمون اصلی به ظرفیت‌های معنوی و اسلامی مربوط بود. مشارکت‌کنندگان دعا، نماز، توکل، امید به رحمت الهی، احساس کرامت، مسئولیت اخلاقی، هویت دینی و احساس معنا را به‌عنوان منابعی برای افزایش آرامش، تقویت خودکنترلی و حفظ انگیزه ترک معرفی کردند. این یافته با پژوهش‌های داخلی درباره رابطه باورهای دینی، خودکنترلی، تاب‌آوری و سلامت معنوی همسو است. جهت‌گیری مذهبی با خودکنترلی و گرایش کمتر به مصرف مواد مرتبط دانسته شده است (Heydari, 2021) و باورهای دینی در دختران نوجوان با تاب‌آوری و سلامت معنوی ارتباط دارد (Heydari et al., 2022). همچنین، سلامت معنوی می‌تواند از طریق بهزیستی هیجانی با کاهش گرایش به اعتیاد همراه باشد (Nasrin et al., 2023) و بهزیستی معنوی نیز در ارتباط میان سلامت روانی، اجتماعی و هیجانی نقش مهمی ایفا می‌کند (Eidi & Vafa, 2021). یافته‌های مربوط به نشاط معنوی و امنیت روانی نیز بر نقش بالقوه مؤلفه‌های معنوی در سازگاری روان‌شناختی تأکید دارند (Dortaj & Allahkarami, 2025).

شواهد بین‌المللی نیز از این یافته حمایت می‌کنند. مرور نظام‌مند درباره دینداری مسلمانان و بزهکاری نوجوانان نشان داده است که برخی مؤلفه‌های دینداری می‌توانند نقش محافظتی در برابر رفتارهای پرخطر داشته باشند (Mohammad & Banse, 2023). مرورهای مربوط به سلامت روان نیز نشان می‌دهند که معنویت و دینداری، در صورت تجربه سازگارانه و غیرتحمیلی، می‌تواند با افزایش معنا، امید، حمایت روانی و کاهش اضطراب و افسردگی همراه باشند (Aggarwal et al., 2023; Mannion et al., 2026; Papanikolopoulos & Kaprinis, 2022). در حوزه اعتیاد نیز مرورهای مختلف ارتباط میان معنویت و کاهش برخی رفتارهای اعتیادی را گزارش کرده‌اند (Buja et al., 2024; Campos & Rodrigues, 2022; Dossi et al., 2022). علاوه بر این، فراتحلیل مطالعات طولی نشان داده است که معنویت می‌تواند با کاهش خطر مصرف زیان‌بار الکل و سایر مواد ارتباط داشته باشد (Koh et al., 2026). بنابراین، یافته حاضر درباره نقش معنویت را می‌توان نه صرفاً به‌عنوان یک مؤلفه فرهنگی، بلکه به‌عنوان یکی از منابع بالقوه معناجویی، خودکنترلی، امید و تاب‌آوری درک کرد.

یافته‌های مطالعه حاضر همچنین بر ضرورت حساسیت فرهنگی در طراحی مداخلات تأکید دارد. برنامه‌هایی که بدون توجه به ارزش‌ها، زبان، زمینه خانوادگی و تجربه اجتماعی گروه هدف طراحی می‌شوند، ممکن است مشارکت و اثرگذاری محدودی داشته باشند. مرور فراتحلیلی برنامه‌های پیشگیری حساس به فرهنگ نشان داده است که سازگار کردن محتوا با ویژگی‌های فرهنگی نوجوانان می‌تواند اثربخشی مداخلات را افزایش دهد (Bo et al., 2023). از این منظر، تلفیق آموزش‌های روان‌شناختی مبتنی بر شواهد، مانند تنظیم هیجان، تاب‌آوری، مهارت‌های زندگی و ذهن‌آگاهی، با مؤلفه‌های فرهنگی و معنوی متناسب با دختران نوجوان ایرانی، می‌تواند به ایجاد مداخلاتی جامع‌تر و قابل‌پذیرش‌تر منجر شود. همچنین باید توجه داشت که مصرف ماری‌جوانا در نوجوانی علاوه بر پیامدهای روان‌شناختی، با پیامدهای عصبی و شناختی بالقوه همراه است و این موضوع اهمیت مداخلات زودهنگام را دوچندان می‌کند (Kaur et al., 2022; Lichenstein et al., 2022; Ricci et al., 2026).

در مجموع، نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که گرایش، تداوم و عود مصرف تدخینی ماری‌جوانا در دختران نوجوان حاصل یک چرخه چندبعدی است که در آن نارسایی تنظیم هیجان، فشارهای روان‌شناختی، ضعف خودکنترلی، تعارض‌های خانوادگی، حمایت ناکافی، فشار همسالان و ادراک پایین خطر با یکدیگر تعامل می‌کنند. در مقابل، تنظیم هیجان سازگارانه، خودآگاهی، جرئت‌ورزی، حل مسئله، تاب‌آوری، خودکارآمدی، حمایت خانوادگی و حرفه‌ای، و منابع معنوی و اسلامی می‌توانند به عنوان عوامل محافظت‌کننده عمل کنند. بنابراین، رویکردهای تک‌بعدی که صرفاً بر ارائه اطلاعات درباره مضرات مواد تمرکز دارند، برای پاسخ‌گویی به پیچیدگی تجربه این نوجوانان کافی نیستند و مداخلات باید به‌طور هم‌زمان ابعاد هیجانی، شناختی، خانوادگی، اجتماعی و معنوی را هدف قرار دهند.

پژوهش حاضر با چند محدودیت همراه بود. نخست، مطالعه فقط بر دختران نوجوان دارای سابقه مصرف تدخینی ماری‌جوانا در یک بستر جغرافیایی و فرهنگی مشخص انجام شد و بنابراین تعمیم یافته‌ها به نوجوانان پسر، سایر گروه‌های سنی یا نوجوانان ساکن مناطق دیگر باید با احتیاط صورت گیرد. دوم، ماهیت کیفی پژوهش و استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته موجب می‌شود یافته‌ها به ادراک، حافظه و تمایل مشارکت‌کنندگان برای بیان تجربه‌های شخصی وابسته باشد و احتمال خودسانسوری، به‌ویژه درباره موضوعی دارای انگ اجتماعی، وجود داشته باشد. سوم، تفاوت میان گزارش تعداد مشارکت‌کنندگان و نقطه اشباع در بخش‌های مختلف فرایند پژوهش می‌تواند بر شفافیت روش‌شناختی اثر بگذارد و لازم است در نسخه نهایی مقاله یکسان‌سازی شود. همچنین، ارزیابی یافته‌ها بر پایه روایت خود مشارکت‌کنندگان بود و داده‌های مکمل از والدین، مشاوران، معلمان یا سایر منابع گردآوری نشد.

پیشنهاد می‌شود مطالعات آینده تجربه نوجوانان پسر، گروه‌های سنی متفاوت و نوجوانان ساکن مناطق مختلف کشور را نیز بررسی کنند تا امکان مقایسه الگوهای جنسیتی، سنی و فرهنگی فراهم شود. استفاده از طرح‌های چندروشی و ترکیب مصاحبه‌های کیفی با سنجه‌های کمی تنظیم هیجان، خودکنترلی، تاب‌آوری، کیفیت روابط خانوادگی و سلامت معنوی می‌تواند به اعتبارسنجی مدل حاصل

کمک کند. همچنین، مطالعه طولی نوجوانان در مراحل آغاز مصرف، ترک و عود می‌تواند درک دقیق‌تری از تغییرات عوامل خطر و محافظت‌کننده در طول زمان فراهم سازد. پیشنهاد می‌شود بسته آموزشی استخراج‌شده از یافته‌های این پژوهش در قالب کارآزمایی‌های کنترل‌شده ارزیابی شود و اثربخشی آن بر کاهش میل به مصرف، بهبود تنظیم هیجان، افزایش تاب‌آوری، تقویت حمایت خانوادگی و کاهش عود در دوره‌های پیگیری میان‌مدت و بلندمدت بررسی گردد.

بر اساس یافته‌های پژوهش، توصیه می‌شود برنامه‌های پیشگیری از مصرف ماری‌جوانا برای دختران نوجوان از رویکردی چندبعدی برخوردار باشند و صرفاً به اطلاع‌رسانی درباره عوارض مواد محدود نشوند. آموزش تنظیم هیجان، تحمل‌پریشانی، حل مسئله، تصمیم‌گیری، جرئت‌ورزی، مقاومت در برابر فشار همسالان، تقویت خودکارآمدی و تاب‌آوری باید در کنار آموزش والدین برای کاهش سرزنش، افزایش ارتباط عاطفی و ایجاد حمایت مؤثر اجرا شود. مدارس، مراکز مشاوره و مراکز پیشگیری از اعتیاد می‌توانند از برنامه‌های گروهی و خانواده‌محور استفاده کنند و محتوای فرهنگی و معنوی متناسب با نوجوانان را به‌صورت غیرتحمیلی و مبتنی بر معنا، امید، کرامت انسانی، مسئولیت‌پذیری و خودکنترلی در مداخلات بگنجانند. همچنین شناسایی زودهنگام نوجوانان دارای مشکلات تنظیم هیجان، تعارض خانوادگی یا ارتباط با همسالان مصرف‌کننده می‌تواند به مداخله پیشگیرانه پیش از تثبیت الگوی مصرف کمک کند.

تعارض منافع

بین نویسندگان هیچ تعارض منافی وجود نداشت.

حامی مالی

این پژوهش بدون هیچ حمایت مالی و با هزینه شخصی انجام شد.

ملاحظات اخلاقی

در این مطالعه، اهمیت و ضرورت پژوهش برای نمونه‌ها تشریح و درباره رعایت ملاحظات اخلاقی مانند رازداری، محرمانگی، حفظ حریم نمونه‌ها، آزادی جهت شرکت در پژوهش و انصراف از آن و غیره به آنان اطمینان داده شد.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان این مقاله با یکدیگر مشارکت داشتند.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از تمامی افرادی که در مراحل پژوهش همکاری و یاری نمودند تقدیر و تشکر می‌شود.

References

- School Health, 96(4), e70137. <https://doi.org/10.1111/josh.70137>
- Chaleshtari, M. N., Askari, P., Heydari, A., Dasht-Bozorgi, Z., & Hafezi, F. (2021). Effectiveness of Emotion Regulation Training on Addiction Readiness and Sensation Seeking in Adolescents with a Substance-Dependent Parent. *Addiction Research*, 15(61), 181-198.
- Dortaj, F., & Allahkarami, A. (2025). Modeling the Structural Relationships of Psychological Security Based on Functional Flexibility, Social Competence, and Emotional Maturity with the Mediating Role of Spiritual Vitality in University Students. *Spiritual Health*, 4(1), 598-609.
- Dossi, F., Buja, A., & Montecchio, L. (2022). Association between Religiosity or Spirituality and Internet Addiction: A Systematic Review. *Frontiers in Public Health*, 10, 980334. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.980334>
- Eidi, R., & Vafa, M. A. (2021). The Relationship of Mental Health, Social Well-Being, and Emotional Well-Being with the Mediating Role of Spiritual Well-Being. *Modern psychological research*, 16(64), 171-190.
- Fleury, R., Riaz, S., O'Higgins, F., Anih, A. N., Dooley, N., Staines, L., Healy, C., Gillan, D., Smyth, B., & Cannon, M. (2026). Emotion Regulation and Cannabis Use in Young People: A Systematic Review. *Frontiers in Adolescent Medicine*, 4, 1766637. <https://doi.org/10.3389/fradm.2026.1766637>
- Hammond, C. J., Webb, L., Lee, C. Y., Adegbindin, A., Park, G., Lebo, R., Nanavati, J., & Sibinga, E. (2026). Mindfulness-Based Interventions for Adolescent Substance Use and Substance Use Disorders: A Systematic Review. *Pediatrics*, 157(2), e2025070779. <https://doi.org/10.1542/peds.2025-070779>
- Harrison, M. E., Kanbur, N., Canton, K., Desai, T. S., Lim-Reinders, S., Groulx, C., & Norris, M. L. (2024). Adolescents' Cannabis Knowledge and Risk Perception: A Systematic Review. *Journal of Adolescent Health*, 74(3), 402-440. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2023.09.014>
- Heydari, F., Ahmadi, S., Valinejad, A., & Beigi, M. (2022). A Structural Model of the Relationship between Religious Beliefs, Resilience, and Spiritual Health in Adolescent Girls. *Islamic Studies in Health*, 6(4), 39-50.
- Heydari, N. (2021). The Relationship of Religious Orientation, Self-Control, and Tendency toward Substance Use in Adolescents. *Culture in the Islamic University*, 10(1), 71-92.
- Hosseinzadeh, M. (2026). Effectiveness of a Developmental Mindfulness-Based Emotion Regulation Intervention on Cognitive Flexibility and Identity Coherence in Adolescents. *Journal of Cognition, Behavior, Learning*.
- Jashnani, Z., Ghamari, M., & Vahid, L. K. (2023). Presenting a Model of Adolescents' Tendency toward Self-Harming Behaviors Based on Cyberspace Addiction with the Mediating Role of Cognitive Emotion Regulation. *Psychological Dynamics in Mood Disorders*, 2(4), 127-135. <https://doi.org/10.61838/kman.pdmd.2.4.13>
- Kaur, N., Bastien, G., Gagnon, L. G., Graham, J., Mongeau-Pérusse, V., Bakouni, H., Morissette, F., Fischer, B., & Jutras-Aswad, D. (2022). Variations of Cannabis-Related Adverse Mental Health and Addiction Outcomes across Adolescence and Adulthood: A Scoping Review. *Frontiers in Psychiatry*, 13, 973988. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2022.973988>
- Khansari, E., Mirzahosseini, H., & Sharifirad, G. (2025). Explaining a Predictive Model of Adolescents' Tendency toward Drug Use Based on Family Quality of Life: The Mediating Role of Emotion Regulation Styles. *Addiction*
- Aggarwal, S., Wright, J., Morgan, A., Patton, G., & Reavley, N. (2023). Religiosity and Spirituality in the Prevention and Management of Depression and Anxiety in Young People: A Systematic Review and Meta-Analysis. *BMC psychiatry*, 23, 729. <https://doi.org/10.1186/s12888-023-05091-2>
- Ahmadi, S., & Narimani, M. (2024). Development and Validation of a School-Based Educational Package for Addiction Prevention in Adolescents and Evaluation of Its Effectiveness on Students' Tendency toward Addiction. *Quarterly Journal of Addiction Research*, 18(73), 79-108. <https://doi.org/10.61186/etiadjpajohi.18.73.79>
- Atadokht, A., & Motlagh, A. B. (2024). Structural Relationships of Tendency toward Substance Use in Adolescents Based on Sensory Processing Sensitivity and Cognitive Flexibility with the Mediating Role of Emotional Self-Control: A Descriptive Study. *Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences*, 23(10), 856-872.
- Beneria, A., Santesteban-Echarri, O., Daigre, C., Tremain, H., Ramos-Quiroga, J. A., McGorry, P. D., & Alvarez-Jimenez, M. (2022). Online Interventions for Cannabis Use among Adolescents and Young Adults: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Early Intervention in Psychiatry*, 16(8), 821-844. <https://doi.org/10.1111/eip.13226>
- Bo, A., Goings, T. C., Evans, C. B. R., Sharma, A., Jennings, Z., Durand, B., Bardeen, A., & Murray-Lichtman, A. (2023). Culturally Sensitive Prevention Programs for Substance Use among Adolescents of Color: A Systematic Review and Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. *Clinical psychology review*, 99, 102233. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2022.102233>
- Bou Nassif, Y., Rahioui, H., & Varescon, I. (2023). Psychological Interventions for Cannabis Use among Adolescents and Young Adults: A Systematic Review. *International journal of environmental research and public health*, 20(14), 6346. <https://doi.org/10.3390/ijerph20146346>
- Buja, A., Montecchio, L., & Dossi, F. (2024). Association Between Religiosity and Spirituality and Cocaine Use: A Systematic Review. *Journal of religion and health*, 63(5), 3532-3579. <https://doi.org/10.1007/s10943-024-02069-6>
- Campos, M. T. F., & Rodrigues, J. P. (2022). Influence of Spirituality and Religiosity on the Use of Alcohol and Drugs: An Integrative Review. *SMAD Revista Eletrônica Saúde Mental Álcool e Drogas*, 18(2), 106-116. <https://doi.org/10.11606/issn.1806-6976.smad.2022.171439>
- Çelik, F., & Ulusoy, Y. (2023). Examining the Effectiveness of School-Based Interventions Developed to Cope with and Prevent Substance Use: A Systematic Literature Review. *Journal of Computer and Education Research*, 11(22). <https://dergipark.org.tr/en/pub/jcer/article/1344216>
- Chae, J., & Kim, H. (2026). Effectiveness of School-Based Resilience Interventions on Adolescent Tobacco, Alcohol, and Illicit Substance Use: A Meta-Analysis. *Journal of*

- Said, S., Palutturi, S., Irwandy, Razak, A., Syamsuar, & Ibnu, I. F. (2026). School-Based Interventions for Drug Use Prevention Among Adolescents: A Scoping Review. *Journal of School Health*, 96(3), e70122. <https://doi.org/10.1111/josh.70122>
- Sanaz, A., Naghmeh, T., Matineh, E., & Ali, K. (2020). Predicting the Tendency toward Drug Abuse Based on Academic Alienation, Negative Academic Emotions, and General Self-Efficacy in Students. *Quarterly Journal of Addiction Research*, 14(56), 79-100. <http://etiadjahohi.ir/article-1-2318-fa.html>
- Sedigheh, A., Saeid, T., & Hossein, I. (2020). Predicting the Tendency toward Substance Abuse among Male Upper-Secondary Students in District 12 of Tehran Based on Resilience and Academic Procrastination in the 2017-2018 Academic Year. *Journal of Arak University of Medical Sciences*, 23(1), 108-117. <http://jams.arakmu.ac.ir/article-1-6137-fa.html>
- Stellern, J., Xiao, K. B., Grennell, E., Sanches, M., Gowin, J. L., & Sloan, M. E. (2023). Emotion Regulation in Substance Use Disorders: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Addiction*, 118(1), 30-47. <https://doi.org/10.1111/add.16001>
- Tinner, L., Palmer, J. C., & McNeill, A. (2022). Individual-, Family-, and School-Based Interventions to Prevent Multiple Risk Behaviours Relating to Alcohol, Tobacco and Drug Use in Young People: A Systematic Review and Meta-Analysis. *BMC public health*, 22, 1111. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-13072-5>
- Tremblay, M., Baydala, L., Khan, M., & Stillar, A. (2020). Primary Substance Use Prevention Programs for Children and Youth: A Systematic Review. *Pediatrics*, 146(3), e20192747. <https://doi.org/10.1542/peds.2019-2747>
- van Lissa, C. J. (2022). Mapping Phenomena Relevant to Adolescent Emotion Regulation: A Text-Mining Systematic Review. *Adolescent Research Review*, 7, 127-139. <https://doi.org/10.1007/s40894-021-00160-7>
- Weiss, N. H., Tull, M. T., & Sullivan, T. P. (2022). Emotion Regulation and Substance Use: A Meta-Analysis. *Drug and Alcohol Dependence*, 230, 109131. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2021.109131>
- Research, 19(77), 157-178. <https://doi.org/10.22034/ETI.19.77.157>
- Koh, H. K., Frederick, D. E., Balboni, T. A., O'Reilly, E. J., Humphreys, K., Botticelli, M. P., & VanderWeele, T. J. (2026). Spirituality and Harmful or Hazardous Alcohol and Other Drug Use: A Meta-Analysis of Longitudinal Studies. *JAMA Psychiatry*, 83(4), 363-378. <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2025.4816>
- Lichenstein, S. D., Manco, N., Cope, L. M., Egbo, L., Garrison, K. A., Hardee, J., Hillmer, A. T., Reeder, K., Stern, E. F., Worhunsky, P., & Yip, S. W. (2022). Systematic Review of Structural and Functional Neuroimaging Studies of Cannabis Use in Adolescence and Emerging Adulthood: Evidence from 90 Studies and 9441 Participants. *Neuropsychopharmacology*, 47(5), 1000-1028. <https://doi.org/10.1038/s41386-021-01226-9>
- Mannion, L., Harmon, M., & O'Brien, T. (2026). Unpacking the Complex Relationship Between Religiosity and Adolescent Mental Health: A Cross-Cultural Systematic Literature Review. *Journal of religion and health*. <https://doi.org/10.1007/s10943-026-02736-w>
- Mohammad, T., & Banse, R. (2023). Muslim Religiosity and Juvenile Delinquency: A Systematic Review. *Adolescent Research Review*, 8, 507-520. <https://doi.org/10.1007/s40894-023-00206-y>
- Moltrecht, B., Deighton, J., Patalay, P., & Edbrooke-Childs, J. (2021). Effectiveness of Current Psychological Interventions to Improve Emotion Regulation in Youth: A Meta-Analysis. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 30, 829-848. <https://doi.org/10.1007/s00787-020-01498-4>
- Nasrin, N., Bahman, A., & Abbas, S. (2023). Structural Equation Modeling of the Relationship between Spiritual Health and Tendency toward Addiction in Adolescents: The Mediating Role of Emotional Well-Being. *Journal Of Shahid Sadoughi University Of Medical Sciences*, 31(9), 7038-7050. <http://jssu.ssu.ac.ir/article-1-6019-fa.html>
- Nawi, A. M., Ismail, R., Ibrahim, F., Hassan, M. R., Abdul Manaf, M. R., Amit, N., Ibrahim, N., & Shafurdin, N. S. (2021). Risk and Protective Factors of Drug Abuse among Adolescents: A Systematic Review. *BMC public health*, 21, 2088. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-11906-2>
- Papanikolopoulos, P. N., & Kaprinis, S. G. (2022). Religiosity and Mental Health of Adolescents and Young Adults: A Review. *Psychiatriki*, 33(2), 157-165. <https://doi.org/10.22365/jpsych.2021.036>
- Patnode, C. D., Perdue, L. A., & Rushkin, M. (2020). Interventions to Prevent Illicit and Nonmedical Drug Use in Children, Adolescents, and Young Adults: Updated Evidence Report and Systematic Review for the US Preventive Services Task Force. *JAMA*, 323(20), 2067-2079. <https://doi.org/10.1001/jama.2020.1432>
- Pozzi, E., Vijayakumar, N., & Rakesh, D. (2021). Neural Correlates of Emotion Regulation in Adolescents and Emerging Adults: A Meta-Analysis. *Biological Psychiatry*, 89, 194-204. <https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2020.08.006>
- Ricci, V., Sarni, A., De Berardis, D., Martinotti, G., & Maina, G. (2026). How Adolescent Cannabis Use Reshapes the Developing Brain: A Systematic Review. *Frontiers in Psychiatry*, 17. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2026.1822300>
- Sabzevari, F., Ahmadiabadi, L. G., Dehkordi, N. S., Barghamadi, F. S., & Abbasi, M. (2022). The Role of Difficulties in Emotion Regulation, Differentiation of Self, and Coping Styles in Predicting Referential Thinking in Adolescents with a History of Drug Use. *Rooyesh-e-Ravanshenasi*, 11(2), 229-242.